

Michal Kubát: *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století.*

Institucionálně politická studie

Praha, Dokořán 2006, 237 s.

Kniha *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století* je analytickým výkladem státního zřízení Polska, zejména pak jeho vývoje a proměn ve 20. století. Publikace autora Michala Kubáta, který se problematikou Polska, resp. jeho politickým systémem dlouhodobě zabývá (např. Kubát, M. 2000. *Politika v Polsku po roce 1989. Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Karolinum, nebo Kubát, M. 2005. *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989–2005)*. Praha: Sociologické nakladatelství), je primárně politologickou odbornou prací. Přesto vykazuje určité multidisciplinární znaky. Text se tak dotýká i dalších společenskovědních oborů jakými jsou sociologie, historie či právo. Příkladem sociologického přesahu jsou podkapitoly, kde autor pojednává o sociálních aspektech tradic polské politiky, státnosti a ústavnosti (mj. tzv. „šlechtická“ Rzeczpospolita, zábořové dědictví a další), referendu a parlamentních volbách v roce 1946, resp. 1947, nebo tematika ne/komunistických struktur podzemního státu či konečné podkapitoly čtyř hlavních kapitol, jejichž obsahem je role katolické církve v historických etapách Polska. Interdisciplinaritu dokazuje i bohatý seznam použité literatury, který lze tematicky rozdělit do čtyř základních skupin. Vedle teoretických prací, zejména politologických a v menší míře ústavně právních, se jedná o literaturu, která má charakter rozsáhlých a podrobných syntéz moderních polských dějin. Dále to jsou historické syntézy státních zřízení Polska, jednotlivé analytické studie konkrétních státních zřízení Polska či komparace, zejména evropských, státních zřízení. Další skupinu tvoří práce politologické, právníkové, sociologické a historické, které se vztahují ke konkrétním dílčím politickým, ústavně právním či historickým jevům jakými jsou

volby, referenda role katolické církve, postavení prezidenta, parlamentu, vlády, proces přijetí ústav atd. Poslední typ literatury představují různé příručky (encyklopedie, lexikony), paměti, biografie politických osobností apod.

Autor si při zpracování textu zvolil takové metody, které odpovídají interdisciplinárnímu pojetí. Práce se pohybuje především v rovině historického institucionalismu. Její empiricko-analytický základ, jak již bylo zmíněno, často přesahuje do historie, sociologie či ústavního práva. Z rodiny idiografických metod si autor jako základní metodu pro zpracování problematiky zvolil komparativní metodu v podobě případové studie (case study), tedy Polska.

Text knihy je strukturován do šesti hlavních kapitol. Jednotlivé kapitoly odpovídají určité etapě polské státnosti. První kapitola je historickým exkurzem vývoje státního zřízení Polska do roku 1918, ve které autor popisuje např. patrimoniální a stavovskou monarchii a zejména specifický fenomén tzv. první („šlechtické“) rzeczpospolitě a polské ústavní monarchie konce 18. století. Další kapitoly jsou rozděleny na období druhé republiky, druhé světové války, období Polské lidové republiky a třetí republiky, přičemž každá tato epocha, kromě specifické druhé světové války, je analyzována pomocí podobné vnitřní systematiky. „Nejprve je pozornost věnována vzniku a formování příslušného státního zřízení, dále ústavám a systému nejvyšších státních orgánů, lidským a občanským právům a svobodám, spravedlnosti, státní kontrole, veřejné správě a samosprávě a nakonec v Polsku obzvláště významné katolické církvi a její roli v zemi“ (s. 12). Na základě takto zvoleného diachronního postupu se autorovi podařilo vytvořit text, který je kompaktním a srozumitelným výkladem vývoje polského státního zřízení. Sám autor záměrně užívá termín státní zřízení místo politického systému, protože by podle něj byla studie týkající se celého politického systému příliš široká (s. 13).

Studie má dle autora tři hlavní cíle. Ve dle srozumitelného a přehledného vyložení dané problematiky (které je narušeno jediným nedostatkem, a tím je dle mého názoru nevhodné umístění jinak obsahově bohatého poznámkového aparátu na konec knihy) je to vysvětlení některých interpretačně sporných či kontroverzních jevů a událostí v Polsku a vyvrácení či naopak potvrzení hypotézy, že polské státní zřízení by se díky bohaté tradici státnosti, ústavnosti a politiky, sahající hluboko do minulosti, mělo vyznačovat určitou systémovou kontinuitou, resp. podobným, „na sebe navazujícím“, institucionálním (ústavním a politickým) rámcem.

Zmíněné hypotéze věnuje Michal Kubát poslední kapitulu práce. V tomto závěru se snaží definovat hlavní kontinuitní a diskontinuitní prvky vývoje polského státního zřízení a snaží se verifikovat jím stanovenou hypotézu. Do kategorie kontinuálních prvků autor řadí např. tradici tzv. malých ústav v Polsku či politickou fragmentaci, dále pak tradici personalizace moci stojící nad institucemi, resp. tradici vlivu a významu politického vůdcovství a v neposlední řadě tradici určité politické a ústavní umírněnosti státního zřízení (Polsko např. nikdy nebylo absolutní monarchií ani plně nezapadalo do kategorie totalitních režimů ve 20. století – jednalo se spíše o kvazitotalitarismus – a udrželo si relativně umírněnou podobu i u svých autoritarismů). Konečně velmi výrazná je také tradice polské politické a ústavní symboliky, která se dle autora projevuje mj. specifickým názvoslovím při pojmenovávání ústavních a politických institucí či samotného státu (např. „náčelník“, „maršálek“, „Sejm“, „sejmík“, nebo „rzeczpospolita“ namísto „republika“). Hlavní diskontinuitní prvky naopak Michal Kubát vidí především v samotné existenci Polské lidové republiky (s. 181), jejíž státní zřízení jako import ze Sovětského svazu považuje za diskontinuitní jako celek. Autor dále definuje další prvky, které lze shrnout do jisté

relativizace výše uvedených prvků kontinuity. Např. uvádí, že tradice politického vůdcovství byla systémově (méně prakticky) výrazně narušena supremací Sejmu a významným oslabením prezidenta v malé ústavě z roku 1919 a ústavě z roku 1921. Autor v samotném závěru zmíněnou hypotézu nepotvrzuje ani nevyvrací a konstatuje: „že historický vývoj a systémové tradice působí na podobu politického systému (státního zřízení) s různou intenzitou podle toho, který jeho aspekt máme na mysli. Tato různost by nás měla vést k předběžnému závěru, že historický vývoj a systémové tradice bychom v této věci neměli podceňovat (bagatelizovat), ale ani přeceňovat (absolutizovat)“ (s. 184). Současně se však přiklání k názoru, že vliv historie na politiku je v polském případě omezený a projevuje se více v symbolické rovině než reálně. Státní zřízení je podle autora po celé 20. století spíše výsledkem přizpůsobování aktuálním potřebám státu a společnosti (s. 184–185).

Autor v úvodu oprávněně konstatuje, že česká politická věda se doposud věnovala většinou pouze aktuálním otázkám polské politiky, kdy se pomyslným „rokem nula“ stal rok 1989 (s. 10). Publikace Michala Kubáta je hodnotným zpracováním tematiky státního zřízení Polska především proto, že úspěšně rozšiřuje její horizont na celé 20. století včetně přesahu do hlubší minulosti. Toto pojetí je v české politologii spíše nové a tedy pozoruhodné. Za pozornost rovněž stojí na začátku recenze zmiňovaná interdisciplinarita, kdy autor dobře skloubil různé společenskovědní přístupy, aniž by však narušil tematickou i formální ucelenost publikace. Výsledkem je kompaktní text, který může zaujmout nejen politology, ale také historiky, ústavní právníky či v neposlední řadě sociology.

Marek Ženíšek